

FREDA-kortfrågor

Syfte och målgrupp

Syftet med FREDA-kortfrågor är att identifiera våldsutsatthet. Personer som visar tecken på att vara utsatta för våld utgör målgruppen. Tanken är att kortfrågorna kan utgöra ett stöd för den professionella att ta upp frågan om våld. Det är också tänkbart med målgrupper inom vilka man vill undersöka våldsutsatthet under en avgränsad tidsperiod. Det kan handla om grupper med ökad risk för våldsutsatthet.

FREDA-kortfrågor ger inte en bedömning av farlighet eller skyddsbehov, utan ger stöd i att identifiera våld. Om det visar sig att klienten är utsatt för våld och fortfarande har kontakt med förövaren samt är rädd för den eller de personerna, kan det finnas anledning att gå vidare med mer ingående frågor och bedöma behov av stöd och skydd, exempelvis med FREDA-beskrivning och FREDA-farlighetsbedömning.

Om den våldsutsattes barn bevittnat eller utsatts för våld ska en barnavårdsutredning inledas [2].

Utformning och kvalitet

Genom de inledande internationella sökningarna hittades flera korta och vetenskapligt prövade frågeinstrument om våld (vilka ofta benämns screeningsinstrument), dock inget svenskt. Somliga var riktade till särskilda klientgrupper, till exempel gravida kvinnor. Med utgångspunkt i de befintliga screeningsinstrumenten konstruerade forskargruppen inledningsvis ett instrument med totalt tolv frågor som inkluderade en separat skala för psykiskt våld [4]. Denna version visade sig i praktisk användning bli alltför omfattande. Den slutliga versionen kom att innehålla tre grundfrågor med några följdfrågor till vardera, beroende på vilket svar som ges på grundfrågorna. Grundfrågorna tar upp fysiskt, sexuellt och psykiskt våld. Följdfrågorna handlar om när våldet inträffat, under senaste året eller tidigare i livet. Klienten får också ange om hon eller han nu är rädd för den eller dem som utövat våld och om kontakt existerar med den eller de personerna.

Utöver grundfrågorna innehåller instrumentet två frågor kring hjälpmedel och behov av fysisk hjälp. Dessa ska ställas till personer som har funktionsnedsättning. Frågorna handlar om huruvida någon som den våldsutsatta är beroende av, t.ex. för hjälp med vardagliga behov, hjälpmedel, medicin, har nekat den utsatte hjälpmedel eller mediciner.

Avslutningsvis ställs frågor om huruvida barn finns i hemmet och om barnet eller barnen hört, sett eller märkt våldet. Under prövningen användes orden ”varit närvarande (sett, hört)” våldet. Motivet till ändringen är att barns erfarenhet av våld ska beaktas oavsett om de bevittnat själva våldsutövandet. Vidare ställs en ny fråga om barnet eller barnen själva utsatts för våld. Motivet till frågan är att forskning visar att våld i hemmet är en stark riskfaktor för barns utsatthet och att barns egen våldsutsatthet inte alltid uppmärksammas [5-7]. Denna fråga var inte med i prövningen av kortfrågorna.

FREDA-kortfrågor har enbart prövats med avseende på praktisk användbarhet. Ett antal mottagningsenheter har använt det i fall där de misstänkt att våld förekommer. Av de 57 kvinnor som besvarat kortfrågorna uppgav omkring 70 procent att de utsatts för fysiskt våld och lika många att de utsatts för psykiskt våld. Överlappning mellan dessa grupper var betydande.

Den tid som krävs i samband med att frågorna ställs varierar beroende på svar. Om den som tillfrågas inte har varit utsatt för våld, eller om en långvarig utsatthet framkommer, innebär det två mycket olika förlopp. Det är viktigt att se till att ha tid för den senare situationen.

Råd för användning

FREDA-kortfrågor är i första hand avsedda att användas i intervjuform. Handboken VÅLD [3] beskriver i vilka situationer professionella kan behöva fråga om våld. Det gäller i första hand vid direkta indikationer om våldsutsatthet. Men en verksamhet kan också besluta sig för att ställa frågor om våldserfarenhet i en viss målgrupp under en begränsad period i syfte dels att göra en inventering av våldsutsatthet i gruppen och dels att undersöka verksamhetens förmåga att identifiera våld [3, 8].

Klienten och den professionella bör ha en någorlunda etablerad kontakt, först efter andra eller tredje mötet kan det vara lämpligt att ställa frågor om våld om det inte har funnits några tidigare tecken på våldsutsatthet. Frågor om våld ställs lämpligen i enrum med klienten.

Det är inte säkert att en person som utsätts för våld väljer att uppges det vid första tillfället som frågan tas upp. Om det finns indikationer på våld kan det finnas skäl att fråga igen vid nya tillfällen.

Om det framkommer att ett barn kan ha utsatts för eller bevittnat våld eller andra övergrepp av en närstående ska nämnden inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp (jfr 6 kap.1 § SOSFS 2014:4).

Bestäm inramning av frågorna

Oavsett om FREDA-kortfrågor används i enskilda fall vid tecken på våldsutsatthet eller i en inventering under en avgränsad period är det viktigt att de praktiskt verksamma planerar på vilket sätt de introducerar frågorna och planerar hur de ska hantera olika svar och reaktioner från den tillfrågade.

I de flesta situationer torde det vara rimligt att inleda frågorna med att berätta om socialtjänstens ansvar för att identifiera och erbjuda stöd och skydd till personer som är utsatta för våld som en viktig anledning att ta upp frågan.

Det kan exempelvis vara relevant att berätta att frågor om våld ställs till alla i den aktuella målgruppen under en viss period, om så är fallet, och varför. Om frågor om våld ställs på grund av att den professionella har uppfattat signaler om våldsutsatthet hos en enskild kan det vara viktigt att berätta vilka omständigheter som väckt oro och föranleder frågorna och samtidigt visa på en beredskap att ompröva sina föreställningar.

När man ställer frågorna om barnen i FREDA-kortfrågor är det viktigt att vara särskilt förberedd och använda det egna omdömet. Det beror på att

frågorna har ändrats respektive förts in efter att prövningen av instrumenten i FREDA genomfördes.

Rutin när våld identifieras

Varje professionell som frågar om våld bör känna sig säker på hur ett jakande svar ska hanteras och vilka rutiner för vidare information, hänvisning eller ytterligare utredning som gäller i verksamheten när våldsutsatthet identifieras. Att besluta om rutiner för detta bör ingå i en verksamhets förberedelser inför användningen av FREDA. Det är viktigt att berätta för den person som får frågor om våld vad verksamheten har för rutiner och möjligheter att ge stöd och skydd till våldsutsatta personer.

Förbered exempel på våld

Konkret bör varje fråga föregås av en kortare beskrivning av vad som avses med våld i de olika fallen, till exempel enligt följande (finns delvis även i formuläret):

- Fysiskt våld kan exemplifieras med knuffar, örfilar, slag, sparkar etc. riktade mot klienten.
- Psykiskt våld kan exemplifieras med nedsättande kommentarer, förföljelse och hot riktade mot klienten eller mot någon som är viktig för klienten (t.ex. barn, husdjur) och med materiellt våld som att slå sönder porslin eller ägodelar.
- Sexuellt våld kan exemplifieras med olika typer av sexuella aktiviteter mot klientens vilja.

Vem avses med närstående

Upplys gärna den tillfrågade om att närstående kan syfta på nuvarande partner (man/kvinna), en f.d. partner eller annan familjemedlem, en släkting eller släktingar, en vän eller bekant. Det kan även gälla andra personer som den våldsutsatta har eller har haft en nära och förtroendefull relation med. Bedömningen av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet (prop. 2006/07:38 s 31). Att klargöra vem som utövar våldet kan ha betydelse för om en riskbedömning av fortsatt utsatthet behöver göras.

Kompetens om våld och bemötande behövs

Viss kompetens inom våldsområdet är en förutsättning för att besluta om när och hur frågor om våldserfarenheter ska ställas. För beslut om att inventera våldsutsatthet i en särskild målgrupp är exempelvis kännedom om våldsutsatthet i olika grupper relevant.

När det gäller att fråga om våld i enskilda fall kan forskning om våldsutsattas erfarenheter av bemötande vägleda den professionella. Det finns ett flertal vägledning som belyser situationen att ställa frågor om våld [9]. En central insikt är att våldsutsatta ofta kan känna skam och skuld över våldssituationen. Reaktionen hos den professionella som frågar om våld är därför av stor betydelse. Att bli negativt bemött, och framförallt att inte bli trodd eller inte bli tagen på allvar, upplevs som mycket svårt och kan fördröja eller förhindra vidare hjälpsökande och uppbrott [10].